

**BİR KONFERANS VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ:
PROF. DR. GERD KRUMEICH:
“ULUSAL PERSPEKTİFLERİN ÖTESİNDE HARB-I UMUMİ:
BÜYÜK DEVLETLERİN SAVAŞINDAN
AVRUPA’NIN YIKIMINA”**

Konferans Tanıtımı

Conference Review

Kemal ARI*

Öz

Fritz ThyssenStiftung Vakfının sponsorluğunda, 5 Kasım 2013 günü İzmir’de Prof. Dr. Gerd Krumeich tarafından bir konferans verildi. Konferansın başlığı “Ulusal Perspektiflerin Ötesinde Harb-ı Umumi” idi. “Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü” ile “Orient-Institut İstanbul” arasında ortak etkinlik biçiminde gerçekleştirilen bu konferans İzmir’de Sabancı Kültür Sarayı’nda, “Yüzbaşı Şerafettin Salonu”nda yapıldı. Bu konferans, ilgili vakfın sponsorluğunda sonradan yapılacak bir dizi konferansın ilkinin oluşturuyordu. Prof. Dr. Krumeich bu konferansında; Birinci Dünya Savaşı’nı üç ayrı aşamada ele aldı. Birinci aşama, Avrupa’daki devletlerin ve kamuoyunun yaklaşan savaşa karşı beklentileri idi. Çok kişi savaşın kısa sürede biteceğini sanıyordu. Ancak savaş beklenenden çok daha uzun sürdü. Bu savaş sonunda pek çok ülke, nüfuslarının önemli bir kısmını silâh altına aldılar. Çok sayıda insan bu savaşta yaşamını yitirdi. Ancak savaştan en çok etkilenen sivil insanlardı. Bunun yanı sıra savaşta başta savaş ekonomisi olmak üzere, pek çok alanda yeni gelişmeler görüldü. Örneğin savaşta yeni savaş aletleri kullanıldı. Bu savaşın sonunda kentler yerle bir oldu. Ancak savaş sonunda yapılan barış antlaşmaları, savaşa katılan devletler için uygun bir sonuç yaratmadı. Bu kez ülkeler, çözülmemiş ve ağırlaşmış sorunların etkisiyle savaştan sonraki döneme çok daha fazla beklentilerle girdiler. Bu dönem, pek çok ülkenin, yitirdiklerini yeniden elde etmeleri için beklentiye geçtikleri bir dönem oldu...

Anahtar Kelimeler: Prof. Dr. Krumeich, Konferans, Birinci Dünya Savaşı, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Orient-Institut İstanbul, Fritz Thyssen Stiftung Vakfı, Tarih Vakfı.

---

* Prof.Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, (kemal.ari@deu.edu.tr).

**A CONFERENCE AND ITS IMPLICATIONS: PROF. DR. GERD KRUMEICH:
“THE GREAT WAR BEYOND NATIONAL PERSPECTIVES: FROM WARS OF
MAJOR STATES TO EUROPE’S CATASTROPHE”**

Abstract

A conference, which was sponsored by Fritz Thyssen Stiftung was given by Prof. Dr. Gerd Krumeich on 5th November 2013 in Izmir. The subject of the conference was “The Great War Beyond National Perspectives”. This conference which was realized as a joint activity between Dokuz Eylul University Principles of Atatürk and Revolution History Institute and Orient-Institut Istanbul, was carried out in Sabancı Culture Palace, in Yuzbasi Serafettin Hall. This conference composed the first of a series of conferences, which will be held under the sponsorship of related the Thyssen Foundation. Prof.Dr. Krumeich discussed the Great War in three different stages. The first stage was the expectation of states and public opinion in Europe against forthcoming war. A lot of people thought that the war would end soon. But the war lasted much more longer than expected. At the end of this war, many countries mobilized most of their population. Many people lost their lives in this war. However, the most affected from the war were civilians. In addition to that new developments were seen in many different fields foremost war economy. For instance, new war tools were used in the war. At the end of this war, cities were razed. However, peace treaties which were carried out at the end of the war, did not create a necessary result for countries which joined the war. This time, countries entered post-war period with much more expectations by the impact of aggravated and unresolved issues. This period was the period that many countries expected to regain what they lost.

Keywords: Prof. Dr. Krumeich, Conference, the Great War, Dokuz Eylul University Principles of Atatürk and Revolution History Institute, Orient Institut Istanbul, Fritz Thyssen Stiftung Foundation, History Foundation.

Fritz Thyssen Stiftung [Fritz Thyssen Vakfı] (FTS), Thyssen Lectures Dizisi adı altında, Birinci Dünya Savaşı'nın 100. Yılı dolayısıyla bir dizi konferans gerçekleştirmeyi planladı. Bu konferansların ilki, “Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü”(DEÜAİİTE) ile “Orient-Institut Istanbul (OII)”un ortak programı olarak İzmir’de gerçekleştirildi. Tarih 5 Kasım 2013’tü. O gün üniversitenin gelenekselleşmiş açılış programı ve buna ilişkin kutlamaları yapılyordu. Buna karşın, üniversiteye bağlı Sabancı Kültür Merkezi’nde, “Yüzbaşı Şerafettin Salonu”nda gerçekleştirilen konferansa izlemeye gelenler tarafından yoğun bir ilgi görüldü. Konuşmacı, Birinci Dünya Savaşı üzerine yaptığı araştırmalarıyla dünyada en çok tanınan uzmanlardan Heinrich-Heine Üniversitesi’nden emekli olmuş Prof. Dr. Gerd Krumeich’ti. Konferansın başlığı ise “Harb-ı Umumî: Büyük Devletlerin Savaşından Avrupa’nın Yıkımına” olarak belirlenmişti. Konferans, Thyssen Lectures Türkiye dizisi Fritz

Thyssen Stiftung [Fritz Thyssen Vakfı] (FTS) sponsorluğunda gerçekleştirildi. Ancak bu etkinliklerin uzun soluklu olması planlanmıştı. Thyssen Lectures serisi çerçevesinde yapılacak ikinci konferans Prof. Dr. Jay Winter (Yale Üniversitesi) tarafından, Birinci Dünya Savaşı hakkında düzenlenen ve 9 - 12 Nisan arasında İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde gerçekleştirildi. Bu konferansın başlığı da Osmanlı *Cephesinde Yeni Bir Şey Var: Cihan Harbi'ne Yeniden Bakmak* olarak belirlenmişti. Bu konferanslar, değişik Türk Üniversiteleri'nde altı ayda bir gerçekleştirilmek üzere planlanmıştı. Bu konferanslarda, bilinenlerin dışında, Birinci Dünya Savaşı'nı değişik yönleriyle ele almak amaçlanıyordu.

Bu tür ortak etkinlikler içinde yer almış olanların çok iyi bileceği gibi; programın gerçekleştirilmesi yoğun bir hazırlık dönemini gerektirir. Her iki enstitü, karşılıklı anlayışla bu zor süreçte gerçekten iyi bir ilişki, diyalog ve hazırlık sürecini başarıyla tamamladılar. Her iki enstitü arasında oluşturulan sekreteryaya aracılığıyla hazırlıklar aylar öncesinde başladı. Gelecek konukların ağırlanması, kalacakları yerlerin belirlenmesi; etkinliğin gerçekleştirileceği salonun bulunması ve burada başta bire bir çeviri olmak üzere gerekli hazırlıkların yapılması pek göze çarpmasa da son derece titizlik isteyen ve ayrıntılı biçimde planlanması gereken işlerdi. Ancak her iki enstitünün bu işlerle görevlendirilmiş araştırma görevlileri Ferah Ayyılmaz ve Julian Aylin Kolcu arasında yakın diyalog gerçekleştirilerek bu zor iş başarıyla sonuçlandırıldı.

Derken, konferansın yapılacağı gün geldi. Sonbahara karşın, ılık bir İzmir günü... İzmir'in imbatı, denizden süzülüp gelerek, insanlara sanki Akdeniz'in sıcaklığını taşıyordu. Yağmur yoktu. Körfez bütün güzelliğiyle ışıltıyor; körfezin yanı başında uzayıp giden sahil yolunun hemen kıyısında yer alan Sabancı Kültür Sarayı'na gelen konuklara gülümseyerek bakıyor gibiydi.

Ulaşım sorunu olmadı. Kentin tam merkezinde yer alan kültür sarayının hemen yanı başında bulunan bir otelde kalan konukların, konferansın yapılacağı salona yürüyerek ulaşmaları gibi bir kolaylık sağlamıştı.

Prof. Dr. Gerd Krumeich'in alanında ne denli uzman olduğunu burada tartışmaya bile gerek yok... Yıllarını bu ve bunun gibi konulara vermiş olan bir akademisyenin anlatacağı şeyler, elbette yoğun bir ilgi konusu olacaktı. Bu zamana dek, Türkiye'de Birinci Dünya Savaşı'na bakan araştırmacılar çoğunlukla kendi ülkelerinin savaştığı cephelerde olup biten olayların gözüyle bakmışlardı. Ancak daha büyük bir pencereden, yani fotoğrafın bütününden bu büyük olaya bakıldığında; o zamana değin Türk araştırmacılar tarafından pek değinilmeyen, ancak olağanüstü önemi olan konuların ortaya çıkacağı belliydi. Birinci Dünya Savaşı üzerine, onca şey yazılıp çizilmiş olmasına karşın, genel kamuoyunun bilgi düzeyinin yeterli olduğu elbette söylenemez. Birkaç imparatorluğu yerle bir etmiş; büyük toprak paylaşmaları ve ardından da sayısız toplumsal çöküntüler getirmiş büyük bir savaşın insanlığa bıraktığı yumaklaşmış sorunlar; ancak olaya o büyük fotoğraf üzerinden bakıldığında görülebilirdi. Bugün Türkiye'de, başta Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı'nda (ATASE) bulunan, Birinci Dünya Savaşı yıllarına ait arşiv belgeleri büyük ölçüde açılmıştır. Arşivciliğin doğası gereği, kuruma ulaşan her yeni belgenin arşivcilik açısından birçok işlemden geçerek ilgili klasörlerde yer alması kuşkusuz, arşivdeki bilgi birikimine daha çok şey katacaktır. Böyle de olsa, bir olaya olayın içinden bakmak ayrı, dışından bakmak ayrı şeydir. Birinci Dünya Savaşı yalnız Osmanlı Orduları'nın savaştığı cephelerden oluşmadığı gibi, "savaş" denilen olgu, yalnızca orduların karşılıklı olarak birbirlerine saldırıya kalkıştıkları, göğüs göğse dövüştükleri bir olgu da değildir. Cephede askeri birlikler dövüşürken; onlara orada savaşma olanağı veren büyük bir ekonomik gücün, toplumsal ve siyasal desteğin; üstelik savaş araç gereç ve lojistik hizmetler yönünden destekleyen büyük bir sanayi gücünün ve bu gücün savaş sırasında değişen koşullara göre karşılaştığı değişimin gözden ırak tutulması hiç de gerçekçi olamaz. Yoksa savaş, askeri birliklerin ileri atılışları ve geri çekilmeleri gibi bir dizi olayların üst üste sıralanmasından öte geçemez.

Prof. Dr. Krumeich konuşmasına düzenleyenlere yaptığı teşekkür ile başladı. Konuşmacı, konuşmasını içerik olarak "üç bölümde" ele alacağını özellikle söyledi. İlk bölümde savaşın Almanya ve genel olarak da Avrupa kamuoyunda savaşın yaklaştığı hissedilen savaşın nasıl algılandığıyla ilgiliydi. İkinci

bölümde 1914’de Temmuz ultiyatomu dolayısıyla çıkan kriz sırasında dünya güçleri arasında oluşan gerilim, ardından gelişen sert söylemler ele alınacaktı. Üçüncü bölümde ise krizin genişleyerek Avrupa’nın yıkımına yol açan ve giderek büyük bir savaşa, yani “*Harb-ı Umumi*”ye dönüşmesini sağlayacak gelişmeler üzerinde durulacaktı.

Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce Avrupa’da yaygın olarak toplumlara ve politikaya egemen olan kesimlerde nasıl bir beklenti vardı? Bir durum saptaması yapmak, savaşın sonraki süreçlerini anlayabilmek için özellikle gerekliydi. Evet, ardı ardına gelen olaylarla Avrupa’da bir gerilim olduğu görülüyordu. Pek çok kişinin kafasında dönen soru şuydu: “*Ya bir savaş başlarsa?*”

Savaşın ilk günlerinde, küçük bir kıvılcım olarak ortaya çıkan bu olayın ne denli büyük bir yangına döneceğini kimsecik öngöremiyordu. En azından, savaşın sonradan ulaşacağı boyutlar, çok kişinin aklına getirebildiği bir durum değildi. Kimi olağanüstü önlem çabaları görülüyordu. Buna karşın, pek çok ülkede sivil yaşam, olağan görüntüsüyle akıyordu. Prof. Dr. Krumeich, bu atmosferi anlatırken, savaşın başladığı ilk günlerde yaygın olarak insanlarda görülen beklentinin; “*bulutları dağıtacak bir fırtına*” olarak nitelendirildiğini söylüyordu. Kimi siyasetçilerden ender de olsa önemli uyarılar geliyordu. Krumeich buna ilişkin bir örnek verdi: Alman Sosyal Demokrat August Bebel gibi politikacılardan önemli uyarılar geliyordu. Bunun yanı sıra daha bir yıl önce Balkan Savaşları’nın ne büyük kayıplara neden olduğu da görülmüştü. Ancak bu uyarı ve örneklerle karşın, olası bir savaşın sonuçları hem dünya güçleri, hem geniş kamuoyu, hem de politikacılar ve ordu tarafından bütünüyle küçümseniyordu. Daha doğrusu bu kesimlerde savaşı başlatan kıvılcımın büyük bir yangına dönüşebileceği algısı bulunmuyordu.

1912 yılından beri dünya güçleri arasında büyük bir silahlanma göze çarpıyordu. Ancak pek çok ülke, o ülkelerdeki politikacılar ve kamuoyunun yönlendiricileri; savaşın bölgesel boyutta kalacağı ve kısa bir zaman sonra da bitirilebileceği varsayımından hareket ediyorlardı. Almanya ise yakın komşusu Rusya’nın güçlenmesinden son derece rahatsızdı. Öyle ki bu rahatsızlık kimi

zaman bir panik boyutuna bile ulaşıyordu. Bu panik havası, Alman toplumunda Rusya'dan kendilerine yönelik bir tehdit olarak algılanıyordu. Bu nedenle Almanların büyük çoğunluğu kaçınılmaz olarak gördükleri bu savaşa katılmayı ve desteklemeyi bile savunuyorlardı. Öyle ki, kimilerinin algılarına göre bu gerilim ve kaygılar ortadan kalkmadan daha da gecikirse, sorunun daha da ağırlaşacağı hesapları yapıyordu. Prof. Dr. Krumeich'in deyimiyile; *"Beklenen savaşın geç olmasındansa, şimdi olması daha yeğdir"*! anlayışı bile yaygın olarak vardı.

Savaşın en önemli boyutu, kuşkusuz, Türk-Alman yakınlaşması ve giderek bunun bir bağlaşıklığa dönüşmesiydi. Osmanlı Ordusu Balkan Savaşı'nda ağır bir yenilgi almıştı. Çok yönden büyük vurgunlar yemiş ordunun güçsüzlüğü ortaya çıkmıştı. Bu nedenle Alman yardımı ile Osmanlı Devleti'nin modernize edilmesi gündeme gelmişti. Rusya hem Almanya'ya hem de Osmanlı Devleti'ne karşı izlediği politikada hep karşıt bir yanda yer aldığı için; Alman subaylarının Osmanlı ordusunda bu tür modernize hareketlerini bir kışkırtma olarak değerlendirmekteydi. Mayıs ve Haziran 1914'de İngiltere ve Rusya arasında bu konuyla ilgili gerçekleştirilen görüşmeler Alman halkında zaten var olan tehdit duygusunun şiddetlenmesine yol açtı. Bu duygular şiddetlenir ve tehdit algıları yoğunluk kazanırken ve genel olarak böyle bir ruh hali karşılıklı olarak ülkelerde egemen bir duruma gelirken; 28 Haziran 1914'de Saraybosna'da Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Veliahdı Franz Ferdinand'a bir suikast gerçekleştirilmesi savaşı başlatmıştı.

Buraya kadar olan konular, Prof. Dr. Krumeich'in konuşmasının birinci bölümünü oluşturdu. Artık savaş başladığına ve ülkeler karşılıklı olarak birbirlerine savaş ilan ettiklerine göre, büyük savaşa giden yolda önemli bir dönemece gelmiş demektir. Temmuz 1914'te Avrupa ülkeleri, bu suikast girişiminden sonra büyük bir krizin içine girdiler. Artık ülkeler karşılıklı olarak ordularını ve kamuoylarını savaşa hazırlıyorlardı. Bu aşamada Krumeich,

Almanya'nın Avusturya-Macaristan üzerine uyguladığı baskıdan da özellikle söz etti. Bu baskı Sırbistan'a savaş açılmasına yol açmıştı. Bunda Almanya bir anlamda Rusya'yı da sınamış oluyordu. O zamana değin Rusya radikal savaş yanlısı bir tutum izlediğine göre şimdi onun desteğinde olan Sırbistan'a Avusturya-Macaristan'ın savaş ilan edişi karşısında şimdi ne gibi bir duruşa geçtiği, Almanya tarafından test ediliyordu. Hala kamuoyunda ve genel siyaset koridorlarında bu gelişmelerin o zamana değin bölgede var olan gerilimi daha da dizginleyebileceğini ve sonradan daha da geniş bir coğrafyaya yayılacak savaşı sınırlı bir noktada tutacağı düşüncesi egemendi. Prof. Dr. Krumeich bununla yakınlarda yayımlanan, örneğin İngiliz tarihçi Prof. Dr. Christopher Clark'ın çalışmalarında savunduğu Almanya'nın savaşın çıkmasında belirleyici rolünü göreceleştiren yaklaşımlardan ayrı düşündüğünü belirtmekteydi. Yine O, arşiv kaynaklarına dayanarak hiç bir biçimde savaşın çıkmasının tek suçlusu olarak Almanya'yı görmüyordu. O günlerde bütün büyük güçler savaşı, kendi politikalarının destekleyicisi bir etken olarak anladıkları gibi bir yorum da getiriyordu. Öte yandan, diğer ülkeler savaşı kendi çıkarlarını korumanın bir yöntemi olarak da görüyorlardı. Bu nedenle savaştan uzak durma politikasının yerini, savaşta taraf olmak ve ellerindeki olanakları böylelikle korumak gibi bir yaklaşım söz konusuydu.

Ancak savaş, daha önce de denildiği gibi yalnızca orduların karşılıklı olarak birbirlerine silah sıkmaları ve hücumu geçip, sonra da bir mevzide tutunma olaylarıyla sınırlı kalmıyordu. Bir savaş silahlı olarak başladığına göre, her şey ister istemez buna göre ayarlanmalıydı. Toplumsal yaşam, ekonomik üretim biçimleri; ekonomi yönetimi; kara, deniz ve hava güçlerini geliştirmek amacıyla yeni araştırmalara hız verilmesi, hızlı ve yoğun savaş araç gereci üretimi gibi... Bütün bunlar insan açısından bakıldığında sava, cephelerde görülen büyük kayıpların dışında, ondan çok daha büyük oranlı, o zamana dek görülmemiş acılara ve kayıplara neden oluyordu.

Prof. Dr. Krumeich bu aşamada, dört ayrı etkenin altını çizdi: Özellikle Fransa ve İngiltere'de, savaş propagandası ve Almanların bir korkulacak bir "öcü" gibi görülmesi, savaşın ve kendi halklarının savaşa hazırlanması açısından propagandanın ana omurgasını oluşturmaktaydı. İkinci olarak da savaşın "kitlese" bir boyutu vardı. Her iki tarafta yer alan ülkeler, o güne değin görülmemiş bir oranda savaşa asker seferber etmek durumunda kalmışlardı. Büyük Savaş öncesinde yaklaşık iki milyon asker kışlalarda beklerken; giderek ve savaşın en yoğun olduğu zamanlarda silâhına alınan asker sayısı neredeyse 45 milyona ulaştı. Savaşın kitlesellik boyutu, yalnız savaş için silâhına alınan askerlerle de sınırlı değildi. Örneğin savaşta ölenler ve tutsak olanlar... Bu savaş o tarihe kadar hayal edilemeyecek sayıda ölü ve esir sayısına yol açtı. Bu da elbette yüksek sayıda insan kaybının politikacı ve askeri yönetici kadrolar tarafından ve geniş kamuoyu tarafında doğal karşılanır olmasına neden oldu. Bir tür genel ahlak, bu sonuçlara bakıldığında "vahşileşmiş"ti.

Ya savaşın ekonomik ve teknolojik dönüşüme yol açtığı boyutlar?

Belki de konferansın en ilgi çeken yanlarından birisi buydu. Prof. Dr. Krumeich, bu büyük savaşta, pek çok cephede pek çok insan ölümlerine yol açan bu büyük faciaların en önemli boyutlarından biri de bu alanlarda görülen hızlı dönüşümlerdi. 1914 sonunda savaşa katılan tüm tarafların ellerindeki teçhizat ve malzeme artık neredeyse tükenmişti. Sınırlı kalacağı öngörüsünün yanlışlığı ortaya çıkmıştı ve savaş hızla yayılıyor ve daha geniş alanlarda etkisini sürdürüyordu. Bütün bu gelişmeler; büyük bir üretim faaliyetini tetikledi. Böylece üretim süreçlerinde yoğun bir dönüşüm yaşanmaya başladı. Kitleler bu nedenle seferber edildi. Böylece üretim süreçleri hız kazandı. O zamana dek, belirli bir zaman içinde tek bir top ya da batarya üretilirken, seri üretim altyapısının oluşmasıyla, yine aynı süre içinde çok daha fazla sayıda savaş aracı üretilmeye başladı. Üstelik yeni savaş araçları ortaya çıktı. Örneğin zehirli gaz bu savaşta geniş ölçüde kullanıldı ve en tepe noktaya ulaştı. Daha da ötesi, bağlaşıklık halinde olan ülkelerin başka cephelerde yaptığı savaşlar için gerekli olan araç gerecin üretiminde, bu üretimi gerçekleştirecek ölçüde gelişebilmiş fabrikalar ve diğer sanayi kurumlarının iş yükü çok daha fazlalaşmıştı. Örneğin Krupp Silah Fabrikası, savaş yıllarında seri üretimini artıracak yeni teknolojiler geliştirmek ve bunun yatırımlarını yapmak zorundaydı.

Bu üç evrede; yani savaşın başlamasından önceki beklentilerden başlayan sürecin; savaşın çıkmasıyla yeni bir evreye ulaşması ve ardından da beklenmedik ölçüde kitle ölümlerine, tutukluluklarına ve yaralanmalara; giderek de savaşın temel alan bir ekonomik döngüye oturan bu büyük savaşın ulaştığı son nokta üzerine ne söylenebilirdi? Bu sorunun yanıtını “dördüncü etken” olarak gören Prof. Dr. Krumeich; “artık durmamak” düşüncesi olarak özetledi. “Artık durmamak”, yani örneğin savaş borçlanma hisselerinin ortaya çıkması; ekonomik faktörlerin bütünüyle artık alışılmamışa başlamış bu

duruma göre kurgulanması; daha da önemlisi, savaşan tarafların bundan sonra ekonomik olarak ayakta kalabilmek için, kesin bir zafere kavuşmak duygusu ve amacı... Bu artık savaşa katılan ülkelerin bir genel döngü içine girdiğini de gösteriyordu.

Prof. Dr. Krumeich'e göre bu savaş; Balkan Savaşları'nda, Amerikan İç Savaşı'nda ya da Namıbya'daki Alman sömürge savaşında görülmemiş ve olgunlaşmamış boyutlarda kendine özgü özellikler gösterdiğini belirtti. Bu genel savaşta olan bir özelliklerden biri ya da ikisi varsa; ötekiler görülemeyebilirdi. Ancak Birinci Dünya Savaşı, bütün bu etkenlerin bir arada görülmesinden dolayı, "Topyekün" bir savaş niteliği almıştı.

Sonunda savaş bittiğinde, onu kesin bir sona ulaştıracak şey, imzalanacak barış antlaşmasıydı. 1919 yılında yapılan Paris Barış Konferansı'nda imzalanan antlaşmalar, uzun süreli bir savaşı getirmekten uzaktı. Yenilen güçlere aşırı derecede yüklenilmişti. Bu ağır baskı, ileriye dönük olarak Avrupa'da daha da korkunç gelişmelerin, yani İkinci Dünya Savaşı'nın zeminini de hazırladı.

Türkler, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanlarla ortak bir cephede; ortak düşmanlarına karşı birbirlerine karşı savaştılar. Bu süreçte birbirlerinden çok şeyler öğrenme olanağı da buldular. Ancak geçmiş dönemde bu denli yakın olunuşuna karşın; Birinci Dünya Savaşı gibi dünyanın en önemli olaylarından biri üzerine, bu zamana değin, kapsamlı etkinlikler yapılmamış olması büyük bir eksiklik görülebilir...

5 Kasım 2013 günü akşamı konferans bittiğinde, artık karanlık çökmüş; İzmir Körfezi'nin coşkulu mavi rengi, gümüş rengine dönüşürken, gündüzün meltem rüzgarının yerini tatlı bir serinlik almıştı. İzmir ve İzmir Körfezi'ne bakan, yaklaşık yüz elli kişilik bir salon ve bu salonu doldurmuş tıklım tıklım insanlar... Konferansı izlemek için gelenlerin sayısı ise 350 kişinin üzerindeydi. İzmir'in, hep insanı şaşırta gelen sürprizlerinden biri daha bu konferansta gerçekleşmişti. Salonda Koltuk sayısı yetmediği için, konferansı izlemeye gelenlerin büyük bir kısmı ayakta; koltuk aralarında uzanan koridorlarda konferansı izlemek durumunda kaldı. Pek çok kişi de simültane çeviri yapıldığı için; salonun dışında sahneyi görmeden konferansı dışarıdaki büyük holde dinlemek durumundaydı. Konferansa ev sahipliği yapan Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü olarak ben; yoğun biçimde salona yığılmış dinleyicilerden genç yaşta olanlarını, Prof. Dr. Krumeich'in konuşma yapacağı kürsünün de bulunduğu geniş sahneye çıkarak oturmalarını rica ettim. Genç dinleyicilere; "Burası Agora'dır. Herkes özgürce düşüncesini söyleyebileceği gibi, nereye, nasıl oturacağına da bakmaz. Hadi gençler, kürsüyü doldurun ve bağdaş kurup oturun!" sözlerim üzerine; Prof. Dr. Krumeich'in ve Orient-Institut İstanbul'un Müdürü Prof. Dr. Raoul Motika'nın; "Ja, das ist eine wahre Agora" diyerek kahkaha atmaları, pek çok konuğun da kahkaha atmasına neden olarak unutulmaz bir anıyı belleklere kazımış oldu.

Keşke bütün konferanslara böyle yoğun ilgi olsa ve yine bu konferansta olduğu gibi, dinleyiciler özgürce ve tartışma kültürüne uygun biçimde sorularını sorsalar ve görüşlerini dile getirebilseler... Gerek soru soranların heyecanlı ama uyarca sorduğu sorular; yeni bilgiler edinmek istemeleri karşısında; değerli araştırmacı Prof. Dr. Krumeich'in verdiği yanıtlar ve bir saati aşkın süren konferansın sonunda, aynı zindellekle verdiği yanıtlar, görülmeye değer bir sahne yaratmıştı. Her anlamda görülmeye değer bu diyaloglar, konferans salonunda da kalmadı: Etkinlik sonunda, kültür merkezinin geniş fuayesinde verilen kokteylde konuşmacının çevresini saran yüzleri pırıl pırıl gençler, öğrenmek duygusuyla hala sorular sorup, tezler öne sürüyorlardı.

Her şey çok güzel ve belleklerde kazınıp kalmaya geçecek kadar renkliydi. Elbette yalnız konferans değildi unutulmayacak olan; İzmir Kordonboyu'nda, konuklarla birlikte yenen Ege Denizi'nin leziz balıkları da...

Umarız ki bu etkinlik, bunu izleyecek diğer güzel etkinlikler için yalnızca bir başlangıç olur. Hamaset tarihçiliğinin yerini; belgeye, bilgiye ve analiz yeteneğine bağlı olan tarihçiler; Birinci Dünya Savaşı gibi insanlık tarihi üzerinde derin etkiler bırakan önemli bir konuyu değişik boyutlarıyla ele alıp irdelerler... Savaşlar acıdır. İnsan belleği ise acı olan şeyleri anımsamamaya eğilimlidir. Ancak o acıları görmeden, geleceğin dünyasında "barış" nasıl kurgulanabilir? Yeter ki önyargılardan arınılsın ve olayların nedenleri nesnelliği amaçlayan kurallara göre irdelensin; ve yine tarihi Yunan Agorası'nda Sokrates'in dediği gibi; "doğruya ancak anlayarak ulaşılabilir" önerisinden yola çıkılarak, bu tür büyük acıların anlaşılması için çaba gösterilsin...